

Тюріна Оксана Володимирівна,
професор кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОРІВНЯННЯ

Нині Україна знаходиться на етапі реформування правової системи, а тому право як «жива матерія високого духу» виявляє ті сторони, які раніше не мали суттєвого значення. Його можна розглядати як з позицій філософії права, так й юриспруденції – як інструментальну цінність усебічної демократизації суспільства та необхідну умову забезпечення свободи кожної людини [1, с. 2].

Право, яке сприймається як цінність за своєю сутністю і призначенням, постає в українському суспільстві, передусім, високоефективним засобом підтримки миру та порядку, забезпечення захисту від свавілля, а також результативним інструментом соціального контролю, що є напрямками реалізації основних гуманістичних засад [1, с. 23].

За різних періодів накопичення юридичних знань процес пізнання права супроводжується порівнянням, що поступово привело до формування відповідної системи наукових знань, сфери спеціалізованих наукових досліджень – порівняльного правознавства.

В арсеналі пізнавальних засобів важливе місце посідає порівняння. Його тлумачать як пізнавальну операцію, завдяки якій на основі певної фіксованої ознаки – підстави – встановлюється тотожність (рівність) або відмінність об'єктів шляхом їх зіставлення. У філософській літературі зазначають про єдність процесу встановлення відмінностей і схожостей, слушно зауважують, що порівняння слід розглядати як іманентну сторону процесу пізнання, а також визначено роль порівняння як засобу пізнання зовнішнього світу [2].

Будь-яке наукове порівняння є своєрідним явищем, єдністю трьох аспектів: по-перше, це логічний прийом пізнання; по-друге, це процес, особлива форма пізнавальної діяльності; по-третє, особливий пізнавальний результат, знання певного змісту й рівня. У структурі правового порівняння є можливість виокремити: об'єкти порівняння; ознаки (властивості), за якими

порівнюють об'єкти – підстави порівняння; юридичну оцінку зіставлення об'єктів порівняння, висновки з порівняння.

Плідність порівняння залежить не стільки від кількості та фактичної достовірності окремих зіставлень, скільки від їх системності у виконанні основного дослідницького завдання. Порівняння набуває наукового виміру в тому разі, якщо дослідженню підлягають не випадкові, а типові, достовірні факти в межах предмета порівняльно-правового дослідження, якщо враховується їх взаємозв'язок із конкретними обставинами та динамікою розвитку. Тільки оптимальна, тобто необхідна й достатня, сукупність достовірних фактів і правильні вихідні принципи відбору цієї сукупності можуть забезпечити високу ефективність порівняльно-правового дослідження. Правильність відбору вихідних даних про державно-правові явища впливає й на обґрунтування критеріїв їх порівняння.

Будь-яка операція порівняння передбачає наявність критерію (підстави) порівняння, залежно від співвідношення з яким порівнюваних об'єктів вибудовуються класифікації та оцінні судження. Тому «будь-який вибір критерію, вочевидь, амбівалентний за своїм ефектом: з одного боку, він дозволяє об'єднати об'єкти, що відповідають певним вимогам, в одну групу, з іншого – з неминучістю тягне відмову іншим об'єктам у належності до сформованих груп. Релевантність критерію порівняння передбачає, що він не довільний, тобто не просто відповідає цілям дослідження, а й забезпечує зіставлення об'єктів порівняння, тобто відображає їхню сутність, ті аспекти їх сутності, які є загальними для них, що, власне, й робить їх такими, що підлягають зіставленню [3, с. 80].

Таким чином, порівняння як основа порівняльно-правового методу застосовується на трьох класичних етапах наукового дослідження, яким притаманні певні закономірності, а саме – етап визначення системи збирання необхідних даних, етап безпосереднього збирання даних, етап змістового аналізу даних.

Спираючись на фундаментальні розробки вчених щодо методологічних настанов проведення порівняльно-правових досліджень, слід акцентувати увагу на:

– правильному виборі об'єктів порівняльного аналізу; коректній постановці цілей дослідження, обумовлених його сутністю і потребами суб'єкта;

– здійсненні правового порівняння на функціональному рівні як основному з поєднанням з іншими рівнями порівняння (нормативне, мікро, макро, внутрішнє, зовнішнє тощо) з використанням широкого спектру наукових підходів (основним із яких є системний підхід та його складові, зокрема структурно-функціональний) і наукових методів (основний – порівняльно-правовий) для виявлення внутрішніх зв'язків елементів відповідних державно-правових явищ та залежностей (детермінованостей) цих явищ від зовнішнього соціального середовища;

– правильному визначенні ознак об'єктів порівняння, що сприяє адекватному вибору критерію порівняння, а це є запорукою отримання якісних, науково істинних результатів порівняльно-правового дослідження;

– виявленні ступеню схожості й відмінності об'єктів порівняння, що, з урахуванням системності даних об'єктів, може визначатися через зіставлення статистики систем, динаміки систем, детермінованості із зовнішнім середовищем;

– розробленні й застосуванні критеріїв оцінювання схожості, відмінності державно-правових явищ за різними показниками (організаційна побудова, реалізація функціональності, ефективність діяльності, взаємозв'язок з іншими явищами тощо);

– визначення результатів порівняльно-правового дослідження та можливості їх використання в науковій і практичній сферах [4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бандурка О. О. Єдність цінностей та істини у праві (філософський аналіз): автореф. дис. ... д-ра філос. наук : 12.00.12 / О. О. Бандурка. – Київ, 2003. – 38 с.

2. Кондаков Н. И. Логический словарь / Н. И. Кондаков. – М., 1975. – 496 с.

3. Варламова Н. В. Сравнительное правоведение: современные методологические подходы / Н. В. Варламова // Общественные науки и современность. – 2014. – № 2. – С. 79–91

4. Тихомиров Ю. А. Курс сравнительного правоведения / Ю. А. Тихомиров. – М. : Норма, 1996. – 432 с.